

ANDÓ JÁNOS

Az 1990. évi vásárhelyi vérengzés története (2. rész)**IV. A Vatra Romaneasca forgatókönyve: az etnikai konfliktus menete****1. Az előkészítés**

Ebben a fejezetben azt a folyamatot kívánom nyomon követni, ahogyan a magyarság végig békés szándékai a Vatra egyre inkább durva válaszait kiváltották.

Mialatt *Király Károly* Bukarestben tárgyalt, távollétében megválasztották az NMF Marosvásárhelyi Tanácsát, melynek elnöke *Ioan Judea* mérnökezerdes, titkára pedig *Ioan Sabau* bíró lett. Elkötelezettségük irányát jelzi, hogy a márciusi eseményeket követően Judeát a Vatra politikai pártjának, a RNEP (Románok Nemzeti Egységpártja) alelnökévé, Sabaut a Vatra alelnökévé választották.¹ Ugyanezen a napon alakult meg titokban Marosvásárhelyen a Vatra nevű kulturális szervezet, mely február 1-ig illegalitásban működött; bár nem lépett a közönség elé, de törekvése egyre nyilvánvalóbb lett. Ennek ismeretében különösen érdekes, hogy az előző nap megalakult Barátság Platform alapító nyilatkozatát a Vatrát másnap létrehozó *Radu Ceantea* és *Grigore Ploesteanu* is aláírták.²

Az új év első napján Iliescu felhívta telefonon az otthon tartózkodó Királyt azzal, hogy bejelentés érkezett hozzá, miszerint a magyar nacionalisták felülkerekedtek a két székely többségű megyében. Király válaszul a néhány nappal korábban szerzett személyes tapasztalatait közölte az elnökkel: tényleg vannak sovén megnyilvánulások, mégpedig a helyi kisebbségben élő románok részéről, mert nem akarják elfogadni, hogy a 85 illetve 78%-ban magyar többségű megyékben magyar vezető legyen.³ „Ezen lehet vitatkozni” – mondta Iliescu. „Ha neked is ez a véleményed, akkor én fel sem jövök Bukarestbe – nincs mit keresnem ott” – válaszolt Király, mire az elnök visszakozott, és megállapodtak egy tisztázó, de a kérdésről később soha meg nem történő megbeszélésben.

Január 3-án hosszas vita után a következő Maros megyei vezetést választották:

Király Károly elnök,

Ioan Scricciu tartalékos tábornok, első alelnök,

Valer Galea mérnök, alelnök,

Kincses Előd alelnök,

Dan-Eugen Baculea közjegyző, titkár.⁴

* * *

Miután Király országos alelnöki teendőinek ellátására január 4-én Bukarestbe, majd január 9-től 25-ig gyógykezelésre Budapestre utazott, Kincses alelnök szerepe helyi szinten felértékelődött. Emlékiratában megemlíti két, az általános eufóriában még csak különösnek tartott esetet: míg a Romániát ezekben a napokban elárasztó segélyszállítmányok közül mindegyik kiemelkedő nyilvánosságot kapott, addig a rengeteg magyar adományt meg sem említették az országos sajtóban. „Ma már nem furcsállom mindezt, hanem arra a következtetésre jutottam: az egész egy jól átgondolt stratégia szerves része volt.”⁵ Ennek része volt az a másik beugratás, melyet még a magyar Külügyminisztérium sem tudott kivédeni. Január elején a Kossuth Rádió közzétette *Horn Gyula* nyilatkozatát, amelyben felhívta a Romániába

utazókat, hogy ne avatkozzanak a belügyekbe. Tehát a magyarok segélyszállítás helyett beavatkozni mennek. Ide kapcsolódik majd az a logikai láncszem, ami Ion Iliescu január 25-én tett kijelentése lesz az erdélyi magyarság címére elhangzó szeparatizmus vádjával, ami a románok egyoldalúan tájékoztatott tömegeinek számára Erdély elszakításának veszélyét jelenti.

Január 5-én a Nemzeti Megmentési Front Végrehajtó Bizottsága elvi nyilatkozatot adott ki a románság és az együtt élő nemzetiségek barátságáról, valamint jogaik betartásáról. Király véleménye szerint ezt a lépést egyrészt megnyugtató válasznak szánták Budapestnek, másrészt az új hatalom meg akarta nyerni a kisebbségek támogató szavazatait a választásokra.⁶

Idézet az NMF nyilatkozatából:

„1. Az ország alkotmánya ismerje el és garantálja a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogait és szabadságjogait.

2. Ki kell dolgozni és meg kell szavazni az Alkotmány előírásait konkrét formában kifejtő nemzeti kisebbségi törvényt. E törvénynek a parlament által való elfogadása történjék meg az új alkotmány életbe lépésétől számított hat hónapon belül.

3. A törvényes előírásoknak megfelelően biztosítani kell a kisebbségek alapvető jogainak gyakorlásához szükséges intézményrendszer létrehozását, s ezáltal az anyanyelv szabad használatát, a nemzeti kultúra ápolását, a nemzeti identitás megőrzését. E célból a Nemzetiségügyi Minisztérium is létrehozandó.”⁷

A tervezetben a kollektív jogokon belül a szöveg konkrétan megnevezte a területi autonómiát, mely azóta is az RMDSZ olyan követelése, melyről a hatalom hallani sem akar. A megszövegezés szemtanújaként Király leírja, ahogy Iliescu *Domokos Gézá*hoz fordult: „De Géza, a kisebbségek számára területi autonómia? Hisz a megyéknek úgylis lesz autonómiájuk, minden megyének. Minek a kisebbségeknek külön?”⁸

Domokos az RMDSZ elnöke: „Hát végül is, ha mindenkinek lesz akkor nem fontos a kisebbségeknek külön.” Erre Király: „Ha Romániában megint egy olyan kormányzat kerül hatalomra, amelyik, mint Ceausescu idején, románokat, moldvaiakat telepít tömegesen a Székelyföldre azzal a céllal, hogy megbontsa a nemzeti közösséget, akkor az autonóm helyi önkormányzat, ha van ilyen, mondhatja, hogy elég volt.” A két magyar vezető vitája Királynak a megbeszélésről való távozásával és Iliescu győzelmével zárult. Szintén a későbbi események kapcsán nyer új értelmet, hogy január 6-án Iliescu kérésére Király fogadta a Hargita megyei románok panaszos küldöttségét, akik mind a megye volt vezetői és tisztségviselői voltak. Memorandumban sorolták fel a magyarok 1989. december 22-én elkövetett ún. bűncselekményeit: „1989. december 22-én délután, miután bejelentették a diktátor szökését, a megye több helységében románellenes, sovén megnyilvánulások történtek. Megtámadták és megrongálták a karhatalom épületét, atrocitásokat vittek véghez, amelyek emberáldozatokat követeltek.”⁹

Valójában féligazságot állítottak a vádlók. Ceausescu bukását követően ugyanis ország-szerte kitört a népharag a volt diktatúra vezető emberei ellen, így Galacon, a dél-erdélyi románlakta Kudzsíron, Karánsebesen és Fehér megyében.¹⁰ Székelyföldön a Securitate és a rendőrség hét magas rangú tisztviselőjét ölték meg, akik közül három magyar és négy román volt.¹¹ A hargitai román kisebbség panasza azért érdemel figyelmet, mert a román tömegtájékoztató azóta is románellenes tettek mutatja be a spontán népharagot, amely egyaránt sújtott magyart és románt, míg az ország más részein történeteket a népfelkelés természetes velejárójának nevezik.

Ezenkívül a helyi románok azzal vádolták meg Királyt, hogy december 30-án a NMF Hargita megyei ülésén beszédét a részben magyarul nem tudó román hallgatóság ellenére csak magyarul mondta el. Az állítást az érintett cáfolta. A gyilkosságok kivizsgálására küldött bukaresti bizottság, melyet a vásárhelyi események után SRI néven újjászervezett titkosszolgálat majdani vezetője, az NMF Tanácsának tagja, Virgil Magureanu vezetett, megállapította, hogy a karhatalmi szervek elleni támadásoknak nem volt románellenes tartalmuk, hanem azok kizárólag a kommunista diktatúra kiszolgálói ellen irányultak. Rövidesen számos magyart fognak románok meggyilkolásáért letartóztatni és börtönbe zárni.

Január 10-től kezdve érezhetővé vált, hogy a heterogén összetételű, népfrontos NMF-en belül radikalizálódnak a régi vezetés emberei, ezért Bukarestben éleződött a hatalmi harc az egyes csoportok között.¹² Az NMF elhatározta, hogy párttá alakul és indul a választásokon, ami együtt járt a nacionalista szárny megerősödésével. Az emberek érzékelték, hogy a volt RKP-s vezetők, a Securitate és a rendőrség kulcsfigurái az NMF-hez csapódva át akarják menteni hatalmukat és nyilvánvalóvá lett, hogy a decemberi tömegbe lövetők felelősségre vonását tényleges szándék híján csak halogatják. Január 12-én az egész országban megemlékeztek a decemberi áldozatokról, így Marosvásárhelyen is, ahol a görög katolikus templom lépcsőiről ökumenikus istentiszteletet tartottak, melyen Kincses Előd megyei alelnök mondott beszédet mindkét nyelven. A megemlékezést követően este fél kilenckor tömegtüntetés kezdődött az ellen, hogy a demokratizálás folyamata leállt, és a bűnösök zavartalanul élnek. Kincses itt is kétnyelvű beszédet mondott, melyben valódi rendszerváltást és felelősségre vonást követelt. Visszaemlékezésében megjegyzi, hogy ezt a közszereplést követően indított el ellene támadást a Vatra Maros megyei napilapja, a *Cuvintul liber*.¹³

Erdély-szerte, de különösen Marosvásárhelyen az etnikai ellentétek a korábban erőszakal egybeolvasztott oktatási intézmények szétválasztásában csúcsosodtak ki. A városban január 18-án megállapodás született arról, hogy a négyszázötven éves Bolyai Farkas Líceum jogilag azonnal ismét magyar iskola lesz, de a román diákok a tanév végéig továbbra is oda járhatnak, a nyáron pedig megtörténik a diákok cseréje a román Ilarian Papiu Líceummal.¹⁴ Két nap múlva kérésére Kincsest fogadta Iliescu, aki teljes megértést mutatott a magyar oktatási igények iránt. A kellemes megbeszélés után hidegzuhanyként érte az erdélyi magyarságot az elnök január 25-ei televíziós nyilatkozata, melyben szót emelt a magyar szeparatista törekvések ellen. Az elnök kijelentése miatt mindkét magyar vezető tiltakozását fejezte ki. Kincsesnek Iliescu úgy mentegetőzött, hogy ő mindkét oldal szélsőségeit intette,¹⁵ míg Királynak nyilvános helyesbítést ígért, de kifejtette, hogy nem ért egyet az iskolák különválásával és ezeket *Pálfalvy Attila* tanügyminiszter túlkapásainak nevezte,¹⁶ akit azonnal leváltottak. Király emlékeztette az elnököt, hogy a Ceausescu-rendszer azzal a céllal egyesítette a magyar és román iskolákat, hogy felszámolja az anyanyelvű oktatást, melynek következtében a magyar tanulók fele román osztályokban tanul. Iliescu megismételte, hogy ő támogatja még a Bolyai-egyetem visszaállítását is, csak vegyes osztályokban tanuljanak a gyerekek.

Az elnök nyilatkozatának napján, január 25-én a Marosvásárhelytől északra fekvő Szászrégenben idegengyűlölő tüntetést tartott a Fratia Romaneasca (Román Testvériség) nevű szervezet,¹⁷ mely alkalmat a márciusi események első próbájának lehet nevezni. Az 5-600 rendbontó többségét a görgényvölgyi Libánfalváról és Görgényhodákról autóbusszokkal hozták be, majd a szervezők által az utcán osztogatott italtól megrészegülve felgyújtották a cigányok házáit, mint később kiderült, teljesen büntetlenül.

Tiltakoztak a marosvásárhelyi Bolyai Líceum magyar intézménnyé válása és Mitterand francia köztársasági elnök a trianoni békét igazságtalannak, de egyben már megváltoztathatatlanak nevező budapesti nyilatkozata ellen. Ezekben a napokban a kisebbségek vezetői halálos fenyegetéseket kaptak telefonon és levélben.¹⁸ Néhány, a legtöbbet hangoztatott jelszavak közül: „Magyar vért akarunk inni!”, „Minden magyart legyilkolunk, majd csak azután távozunk!”, „Románia a románoké! Nem tűrünk meg sem magyar, sem német iskolákat!”, „Ki a magyarokkal a városházából!”, „A vezetőiket lássuk! Mindahányat felakasztjuk!”, „Akár magyar, akár német, nem szerezhetsz szövetséget!”, „Tűzre minden magyar könyvet! Tűzre minden német könyvet!”, „Mit akartok magyarok? Nincs itt semmi jogotok!”¹⁹; „Le Tőkéssel!”, „Egy ország egy nyelv!”, „Mi vagyunk a nép, ti vagytok a szemet!”²⁰

Január második felében a kompromisszumos megállapodás ellenére folytatódott és egyre durvább lett az iskolaháború Marosvásárhelyen. A két líceum tanári karának közös megbeszélésén a Bolyai román tanárai élesen ellenezték a „szeparatista” önállósodást. A magyarok mellett kiálló román értelmiségieket nem engedték szóhoz jutni és állandó fenyegetések céltáblái lettek. Így járt *Smaranda Enache* tanárnő és *Emil Tirnaveanu* mérnök, az NMF marosvásárhelyi tanácsának alelnöke.²¹

A hónap végén a Bolyai magyar tanulói ülösztárajkot kezdtek az anyanyelvi oktatás azonnali visszaállításáért. Kincses a román fél érzékenységre tekintettel azt javasolta a szülőknek és a diákoknak, hogy ne azonnal, hanem csak ősszel állítsák vissza a magyar iskolát, de a többség nem bízott abban, hogy a május 20-i választások után felálló új kormány hozzájárul ehhez, ezért Kincsest a magyar szülők egy része árulónak nevezte.²²

Az iskolaügynön kívül az ellentétek másik forrása a városi vezető helyek újraelosztása volt. A megye román vezetői semmibe vették a megyei tanács elvi döntését, miszerint a román túlsúly miatt a megyei polgármesternek románnak, az alpolgármesternek magyarnak kell lennie, a magyar többségű megyeszékhelyen viszont magyar polgármester és román alpolgármester legyen a megoldás. Ehelyett a Judea ezredes és Scriciu tábornok irányította választásokon öt román és két magyart választottak meg, a polgármesteri tisztséget pedig egy régi Ceausescu-párti emberre bízták.²³ Az RMDSZ tiltakozására elrendelt új szavazáson a román ifjúság támogatásával lényegesen kedvezőbbben módosultak a nemzetiségi arányok.

Január eleje óta szinte mindennaposakká váltak az utcai támadások a marosvásárhelyi magyarok ellen.²⁴ A hónap közepétől kezdve magyarellenes röpcédulák jelentek meg a városban és a környék románlakta vidékein, a vonatokon a székelyek kiirtására felhívó röpiratokat terjesztettek a kalauzok.²⁵ Január 25-én, Iliescu szeparatizmussal fenyegető nyilatkozata napján a marosvásárhelyi főpostáról a következő táviratot küldték szét a nagyobb románlakta városokba: „Nagyrománia románjai! A nemzethez fordulunk segítségért! Siesetek az erdélyi románok segítségére! Egy kicsi és gonosz nemzetiség – a magyar – azt akarja, hogy olyan iskolái legyenek, amelyek kizárólag magyar tanintézetek, ahová a mi gyerekeink nem tehetik be a lábukat! Magyar személyeket akarnak intézmények, gyárak élére állítani! Igazságos ez? Román testvérek, halljátok meg kiáltásunkat az egész ország területén. Siesetek Erdélybe meggyőződni szomorú sorsunkról!”²⁶

Különösen az utolsó bekezdés tehát azt sugallja, hogy a románok helyzete tarthatatlan, kénytelenek elköltözni és védelemre szorulnak. Február elsején Marosvásárhelyen az Ilarian Papiu Líceum dísztermében hivatalosan bejelentették a Vatra Romaneasca megalakulását.²⁷ Az egyre gyakoribbá és hevesebbé váló magyarellenesség miatt Király Károly újságcikkekből

és fényképekből összeállított egy tájékoztatót az ország vezetése részére, melyet az új legfelsőbb vezetés, a Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsa Végrehajtó Bizottsága minden tagjának személyesen adott át. A február 5-én benyújtott első összefoglalóban a bármely oldalról észlelhető sovén, nacionalista megnyilvánulások ellen kérte Ion Iliescu és *Petre Roman* állásfoglalását, melyre nem érkezett válasz. Ez egyértelműen jelezte, hogy a Vatra és az egyéb nacionalista erők szabad kezet kaptak a legfelsőbb szintről. A márciusi események utáni egyik ülésen az NMF alelnöke, Cazimir Ionescu így értékelte az államvezetés szerepét az ügyben: „Vádolom Iliescu elnök urat, hogy nem tett semmit a Marosvásárhelyen kibontakozó események megfékezéséért. Ismert volt, hogy ott mi történik, mégis szabad kezet adtak.”²⁸

Az NMF vezetői mindenáron meg akarták tartani hatalmukat a májusi választások után is, és jelentős társadalmi bázist láttak a Vatra mögött, amely főleg az erdélyi románok veszélyeztetettségi érzésére épített. Részükről a Vatrával kötött szövetség egyes politikai lépés volt, melynek háttérét jelzi Iliescu egy Királynak tett kijelentése: „Nektek egymillió szavazatotok van, de a Vatrának hatmillió!”²⁹

A helyzet változatlanóságát és az államvezetés tétlenségét látva Király február 10-én benyújtott második tájékoztatójában ismételt felhívta a figyelmet a Maros megyei helyzetre, megemlítve a szászrégeni lincshangulatú tüntetést és a vásárhelyi iskolák szétválását ellenző román tüntetést.³⁰ Király második beadványának elhallgatása nem meglepő olyan légkörben, amikor a parlament ülésein a tisztelt percekken keresztül kiabáltak: „Harcolunk, védekezünk és Erdélyt nem adjuk fel!”³¹

Hasonló bánásmódban részesült Kincses Előd is. Míg a hatalomváltáskor Tőkés László volt védőügyvédeként a legmagasabb szinteken is fogadták, addig most a helyi és az országos sajtó valamint a televízió sorra visszautasította írásait és nyilatkozatait.

Február elején a Bolyai Líceum tanári karának román küldöttsége azzal a váratlan javaslatlal kereste fel Kincsest, hogy a helyzet megoldása érdekében külön román intézményként szeretnének működni, és arra kérték az RMDSZ-es megyei alelnököt, hogy közölje kérésüket Mihail Sora tanügyminiszterrel. Távozásuk előtt a küldöttség kérésére megegyeztek abban, hogy látogatásuk ténye nem kerül nyilvánosságra. A miniszter beleegyező válasza megérkezett és hatalmas román tüntetéssorozatot okozott,³² melynek első eseményére február 8-án a városi sportcsarnokban került sor a nyilvánosság teljes kizárásával. Elnökké Radu Ceonteát, alelnökké Ioan Sabaut és *Zeno Oprist* választották. A leginkább hangoztatott kijelentések önmagukért beszélnek:

„Nem engedhetjük meg a magyar nyelv használatát a bíróságokon és az államhatalom helyi szerveinél, mivel a hivatalos írott és beszélt nyelv a román.” – „A magyarokat nem szabad beengedni a vezetőségbe, mert ez olyan lenne, mintha egy farkast engednénk be huszonkét milliónyi bárány közé!”³³ – „Vissza a hunokkal Ázsiába!” – „45 évig azért szenvedtünk, mert a magyarok ellepték a pártot és az állambiztonságot!” – „Nyitva vannak a határok, menjetek!”³⁴

Másnap, 9-én a megállapodáshoz ragaszkodó Kincses megtagadta a román diákok és szülők azon követelését, hogy nevezze meg a négy, a Bolyaiból a megegyezést előterjesztő román tanárt.³⁵ Az iskolaügyben zajló tárgyalások befolyásolása érdekében román diákok százai tüntettek a főtéren, és súlyosan megsebesítettek több magyar diákot és a helyi televízió operatőrét. Mégis, a február 9-i megbeszélések azzal a döntéssel zárultak, hogy a Bolyai szeptember 1-vel lesz magyar iskola. A történések valódi mozgatóiról azonban sokat elmond

az a tény, hogy a három tanügyminiszter-helyettes vezetésével létrehozott egyezmény felolvasásakor Judea ezredes azzal nyugtatta meg a hallgatóságot, hogy a Bolyai ügysem lesz magyar iskola.³⁶ Közben Kincsesnek tudomására jutott, hogy a marosvásárhelyi televízió az esti órákban lejátssza az aznapi tüntetést, melyen ő szélsőséges, a Bolyaiból a románokat kiűzni akaró szeparatistaként szerepel. A közvetlen életveszély érzése miatt igyekezett elérni, hogy hozzák nyilvánosságra a minisztériumi döntést kezdeményező négy román tanár nevét. Mivel a helyi televízió *Solovastru* örnagytól a nevek bemondását tiltó utasítást kapott, ezért Kincses kormánytelefonon felhívta *Constantin Cojocar* tábornokot, a megye katonai parancsnokát. A katonatiszt a tiltás érvénytelenítése helyett katonai törvényszékkel fenyegette meg az alelnököt, mert személyesen destabilizálta a várost,³⁷ majd kijelentésének nagyobb súlyt adva, lépésének Petre Roman miniszterelnökkel történt egyeztetéséről tájékoztatta Kincseset. Hosszas vita után sikerült elérni a négy román tanár nevének nyilvánossá tételét, amelyet Kincses úgy értékel írásában, hogy az életét mentette meg. Néhány nappal később Judea ezredes is katonai törvényszékkel fenyegette meg őt, amikor az ismételten átszervezett megyei testületek a magyarok számára kedvezőtlen arányeltolódást és a polgári vezetés helyett a katonatisztek hatalmát kifogásolta.³⁸

A magyarok jogainak veszélyeztetése miatt az RMDSZ országos vezetősége február 6-án elhatározta, hogy 10-re békés tüntetést szervez Marosvásárhelyen. A szervezést 7-én engedélyeztette a felvonulást, tehát nem igaz az a román vád, hogy a – valójában engedély nélküli – 9-ei román tüntetésre lett volna ez válasz. Február 10-én, szombaton 120 000 magyar³⁹ tüntetett alapvető jogaiért, melynek példamutató voltát Judea ezredes is megköszönte a sajtóban.⁴⁰ A hangtalan, gyertyával és magyar könyvvel a kezükben felvonulókat a város összes „magyar” harangja kísérte. Az esemény szellemi vezére *Sütő András* volt. A magyar iskolákért tüntető magyarok piros–sárga–kék zászlók alatt vonultak fel. Az esemény hiteles közvetítése után betiltották a marosvásárhelyi körzeti televíziót, a Transsylvaniaiát, mert „a műsor fárasztja a dolgozókat”⁴¹, valójában mert pártatlan tudósításai akadályozták a helyi és a központi propagandát céljai elérésében.⁴²

A bukaresti televízió a tényeket meghamisítva mindkét tüntetést békésnek és azonos nagyságrendűnek mutatta be. Valójában a románok 17 magyart súlyosan bántalmaztak és majdnem kiszúrták Farkas István operatőr szemét, aki azóta a sorozatos fenyegetések miatt Svédországba menekült. A központilag irányított manipulációk következtében Király Károly azt a tanácsot adta Sütőnek és Kincsesnek, hogy gondoskodjanak az állandó személyes védelmükről, és menekülés esetére legyen érvényes útlevelük, mert „a szélsőséges gyűlölködőket bizonyos vezető körök nemhogy legyőzni, hanem támogatni próbálják.”⁴³

A magyar tüntetés után néhány nappal Judea ezredes átértékelte véleményét a helyi román lap, a *Cuvintul liber* hasábjain. Míg a román megmozdulásokat a szélsőséges és anarchista tevékenységek elleni hasznos tettek nevezte, addig a korábban megdicsért és példamutatónak tartott RMDSZ-es tüntetést határozottan ellenségesnek, anyagi kárt okozónak minősítette, mert nagy munkástömegeket vontak ki átmenetileg a termelésből.⁴⁴

Február közepén a marosvásárhelyi vegyipari kombinát a közelmúltban betelepített munkásai megszervezték a kétnyelvű helységnevtáblák leszedését.⁴⁵ 15-én a Vatra országos tiltakozó akciót tartott a magyarországi könyvek és tankönyvek bevitele ellen. Követelték, hogy zárják börtönbe azokat, akik Magyarországon kiadott történelem- és földrajzkönyveket tartanak maguknál.

Február 17-én a marosvásárhelyi rádiónak az egyik tanügyminiszter-helyettes így nyilatkozott: „... nincs szükségünk arra, hogy a mócok lejöjjenek a hegyekből Kolozsvár felé vagy Marosvásárhely felé. Isten elleni vétek lenne.”⁴⁶ Egyértelmű tehát, hogy a nyilatkozó ismerte a forgatókönyvet.

A február második fele viszonylagos nyugalomban telt el, hogy azután márciusban minden indulat új erővel törjön fel. Február közepe óta a Vatra országos hálózatot épített ki, mely döntő részben Erdélyben jött létre. A helyi küldöttek március 4-én Gyulafehérváron megrendezett nagygyűlésén elítélték a magyar iskolák újjáalakítását, a magyar nyelv használatát és az RMDSZ vezetőit. A tömeg a „Le Tőkés Lászlóval! Akasszátok fel!”-jelszavakat kiabálta. Ugyanczen a napon a Hargita megyében 14%-ot kitevő románság képviselőiben a Demokratikus Liga is csatlakozott a Vatrához.⁴⁷

A március 15-ét megelőzően mindkét oldalról egyébként is feszült hangulatot tovább fokozta az a feltehetően magyarellenes provokáció, melynek kapcsán Avram Iancu marosvásárhelyi lovas szobrára a „LE VED” szöveget festették rá. A Vatra helyi lapja, a román lakosságot folyamatosan lázító Cuvintu liber újabb uszító kampánysorozatba kezdett, melynek kivédésére Kincses tett kísérletet. Elmondta, hogy az ismeretlen tettes, aki „LE VED”-et írt a „VEDD LE” helyett, nem ismerte a magyar helyesírást és szórendet, tehát nem tudott rendesen magyarul.⁴⁸ A legnagyobb példányszámú országos napilap, az Adevarul továbbra is a magyarokat vádolta meg a szoborgyalázással, a vásárhelyi román napilap március 10-ei száma hasonló következtetésre jutott Nicolae Bălcescu szóvatai szobrának ledöntése kapcsán.⁴⁹

2. Március 15-e és a 19–20-i pogrom

Azt, hogy március 15-e megünnepléséből botrányt kell csinálni, egy március 20-án az RMDSZ vezetéséhez eljuttatott dokumentum szerint még február végén elhatározták a Vatra és a velük szövetséges erők vezetői.⁵⁰

Az országsszerte fokozódó nacionalista hangulat közepette Erdély egész magyarsága lelkesen, de mértéktartóan készült a majdnem fél évszázad utáni első szabad ünnepre. Az RMDSZ bukaresti ülésén nem alakítottak ki egységes irányvonalat a jelszavak és jelmondatok kérdésében és megoszlottak a vélemények a részletekkel kapcsolatban is: egyesek csak a románt, mások, így Király Károly is, a két zászló együttes használatát javasolták.⁵¹

Március 11-én az államfő kezdeményezésére rövid megbeszélés zajlott le Iliescu és Király között, melyen Király egyetértését fejezte ki az esemény megtartásáról, de hozzátette: „Vigyázzatok, mert vannak értesüléseim, hogy bizonyos szélsőséges elemek provokációkat készítenek elő. Az egyik részről is, a másik részről is.” A beszélgetés végén megállapodtak, hogy az ünnepségek fontosabb helyszínein egy központi elnöki megbízott és egy kisebbségi küldött vesz részt. Király egyedül Szatmár megyébe nem küldött megfigyelőt, mert teljesen veszélytelennek ítélte meg az ottani helyzetet.

A Szatmárnémetin március 15-én történtek rendkívüli hasonlóságot mutatnak a január 25-ei szászrégeni és a március 19–20-ai marosvásárhelyi eseményekkel. A szervezők feltehetően látták, hogy Marosvásárhelyen ekkorra még nem sikerült a magyarellenes megmozdulást teljesen előkészíteni, ezért a határmenti Szatmárra tették át a helyszínt, ahová Tira ezredes és Vasile Mois is ellátogatott a marosi megyeszékhelyről. Az ismerős forgatókönyvnek megfelelően a „főpróba” a következőképpen történt:

A helyi magyarok közül több százan a római katolikus székesegyház udvarán gyűltek össze Petőfi Sándor és Nicolae Bălcescu szobrának megkoszorúzására, de a helyi Vatra megvédte a „magyar barbárság” ellen a szobrot. A szélsőséges román szervezet ezúttal is a távolabbi városok leitatott lakosait szállította a megyeszékhelyre, amelyet információik szerint megszálltak a magyarok. A dorongokkal és vasvillákkal felfegyverzett emberek súlyos sérüléseket okoztak a békésen emlékezőknek, a magyar feliratokat levették és összetörték, majd a húsz kilométerre lévő Erdődön ledöntötték és összezúzták a Petőfi-emlékművet.⁵² A januári és a marosvásárhelyi tömegeknek hasonlóan itt is a magyar vezetők eltávolítását követelték, aminek eredményeként *Formanek Ferenc* megyei alelnök fizikai nyomás hatására lemondott. A forgatókönyv megvalósításához nagy segítséget adott a televízió és a sajtó is.⁵³ A szatmári eseményeken kívül még ugyancsak 15-én Fehéregyházán megfenyegették az ünnepelni szándékozót, hogy ne merjék kitűzni a román mellé a magyar zászlót, mert az sértené a többségi nemzet érzelmeit.⁵⁴

Az ünnepnapon Bukarestben tartózkodó Király egyórás beszélgetésen igyekezett rávenni az államelnököt a hatalmi beavatkozásra, mert ha nem tesz lépéseket, akkor ez a szélsőségesek támogatását jelenti. Király elkeseredve tapasztalta Iliescu véleményének negatív változását, aki elvben egyetértett a provokációk megfékezésével, de a magyar felet hibáztatta az iskolák gyors szétválasztása és a kétnyelvű feliratok miatt.

Az események kapcsán az erdélyi magyarság mellett mindig kiálló *Smaranda Enache* elmondta Kincsesnek, hogy Bukarestben járva március 11–12-én értesült a szatmári magyarellenes megmozdulás szervezéséről és ezért olyan, március 15-ét hitelesen bemutató műsor készítését ajánlották fel a bukaresti televíziónak, amellyel reményeik szerint talán megakadályozható lett volna az összetűzés. Természetesen a terv nem valósulhatott meg.⁵⁵

Marosvásárhelyen március 14-én este a kultúrpalotában tartott az RMDSZ műsoros megemlékezést, melyen román művészek is felléptek. Az eseményre hiába várták a megye román vezetését. Március 15-én a mérsékeltbb román pártok vezetőivel és a magyar nagykövettel⁵⁶ együtt közös koszorúzásra került sor a Székely Vértanúk és Nicolae Bălcescu szobránál, valamint a Bem József-emléktáblánál. Az elővigyázatosság miatt magyar zászlót sehol sem lehetett látni.⁵⁷ A *Cuvintul liber* 14-ei száma egy 1988-ban, Los Angelesben a református templom hirdetőjéről levett röpcédulát közölt, melynek szerzői a magyarellenes kultúrgenocídium ellen emeltek szót, és Erdélynek az anyaországhoz visszacsatolását szorgalmazták. Az újság 1990-es friss anyagként és a magyar irredentizmus bizonyítékaként találta a röpcédulát, majd 15-én este fő műsoridőben beolvasták a televízióban is. Kincses másnap a román tömegek számára alacsony határfokkal személyesen mondta el a cáfolatát, mert a műsorvezető nem vállalta a nyilatkozat közlését. A cáfolat újabb heves indulatokat váltott ki a Vatra köreiben, melynek alelnöke, *Dumitru Pop* személyesen azt mondta Kincsesnek: „Meglátod, mit kapsz ezért!”

A marosvásárhelyi helyi események kezdetét március 16-án, a túlnyomórészt betelepített románok lakta Tudor-lakótelep 28-as számú gyógyszertáránál rendezték meg. A délelőtt 11 órakor hivatalos engedéllyel az üzlethez érkezett egy munkás azzal a feladattal, hogy a városban utolsóként, tizenegyedikként a román elnevezés mellé a magyar feliratot is felfesse.⁵⁸ A magyar nyelvű feliratok elhelyezését egyébként Ioan Judea megyei elnök ezredes az érvényben lévő törvények ellenére is kifogásolta Dr. Nagy Leventénél, a Maros Megyei Gyógyszervállalat igazgatójánál.

Miután a címfestő nekikezdett a magyar felirat elkészítéséhez, mintegy tizenöt perc múlva egy rendőr érkezett a helyiségbe, és a hivatalos engedélyét kérte. 11.45 órakor egy rendőrautó jelent meg és nyomában kb. 200 fős tömeg követelte a magyar szöveg eltávolítását. A tüntetők felfeszítették a gyógyszerártár ajtaját, összetörték a berendezést, megfenyegették az alkalmazottakat,⁵⁹ és a magyarországi televíziós személyeket súlyosan bántalmaztak.⁶⁰

A hivatalos hírügynökség, a ROMPRESS tájékoztatásából a következőket tudhatta meg a közvélemény: „Mit engedett meg magának egy gyógyszerész?” című hírből: Körmóczkyné, a 28-as gyógyszerártár főnöknője csak magyarul írta ki az üzlet nevét és közölte, hogy attól a pillanattól kezdve csak magyarokat szolgál ki.⁶¹ Kincses Előd visszaemlékezésében leírta, hogy a tévesen megnevezett Körmóczky Emese nem vezetője, hanem alkalmazottja a gyógyszerártárnak, és a neki tulajdonított képtelen kijelentéseket az érintett cáfolta. Kincses megemlíti, hogy tíz nappal korábban a gyógyszerész férje, Körmóczky Zoltán egy helyi tanácskozáson Judea menesztését követelte, mert egy megelőző gyűlésen Erdély elszakításának háromlépcsős magyar tervéről beszélt.⁶²

A gyógyszerártári jelenet 16 óra körül a felirat eltávolításával végződött. A tömeg éjjelig garázdálkodott, az újukba kerülő magyarokat megverték és a város forgalmát a hatóságok beavatkozása nélkül megbénították,⁶³ a magyar nyelvű rádióadás beszüntetését és Sütő, Kincses, Tőkés, Király felakasztását követelték. Jellemző, hogy – bár Király Károly ismét erélyesen fellépett az államfőnél a hadsereg és a rendőrség közbelépése érdekében – a szatmárihoz hasonlóan ismét önhatalmúan viselkedhettek a vatrasók. Míg helyben még éjjelig dúltak a tüntetők, közben Királyt mindenki – Ilescu elnök, Chitac belügyminiszter, Gambrea megyei rendőrfőnök, Cojocarú helyőrségparancsnok is – úgy tájékoztatta, hogy volt a délelőtti folyamán egy jelentéktelen incidens, de a rend már régen helyreállt.

Az esti órákban Király értesült a közben kétezerre nőtt tömeg tervéről, hogy a vatrasók elhaladnak a Székely Vértanúk emlékműve előtt, ahol magyarok őrizték a koszorúkat, és onnan az egyetemhez vonulnak az iskolák megoldatlan kérdése miatt ülősztrájkot folytató magyar orvostanhallgatókhoz. Király látva a hatóságok szándékos passzivitását, végső érvként hadbíróság elé állítással fenyegette meg megyei alelnökét, Scriciu tábornokot, aki ennek hatására személyesen állította meg és küldte haza a tömeget. A feladat teljesítése után a tábornok Judea irodájából kormánytelefonon hívta fel Királyt: „Alelnök úr, jelentem, hogy nem történt semmi, és az emberek most szétoszlanak, hazatérnek.” Király így válaszolt: „Biztos voltam benne, hogy ha ön megígérte nekem, hogy semmi sem történik, nem is fog történni semmi, hisz önök szervezték és ha önök nem akarják, ennyi sem történik.”⁶⁴ A tábornok tiltakozott a kijelentés ellen. Két adalék a 16-ai történetekhez: a tömeget az a Vasile Tira őrnagy vezette, aki előző nap Szatmáron irányította az eseményeket és Marosvásárhelyen „a katonaság veletek van és leszámol az irredenta, revizionista horthystákkal” jelszóval biztatta a vatrasókat.⁶⁵ A másik epizód, hogy éjjel után egy órakor Gambrea megyei rendőrfőnök jelentette Királynak, hogy az emberek hazamentek és hozzátette: „Jól letolt engem Cojocarú tábornok és Scriciu is, amiért elmondtam Önnek, hogy is állnak a dolgok”.⁶⁶ Megjegyzem, hogy Király ekkor Ilescu helyettese, az alelnöke.

Ez az elszólás is mutatja, hogy a Vatra Romaneasca önmagában, a rendőrség, katonaság és a legfelsőbb vezetés beleegyezése nélkül képtelen lett volna megszavazni a történeteket. Az elindított folyamat hirtelen leállításával kapcsolatban megalapozottnak látszik Kincses Előd értékelése, mely szerint a március 16-án Bukarestből repülőgéppel váratlanul hazatért Király

Károly jelenléte, és határozott fellépése odázta el a tragédiát. A forró péntek után szombaton rendben zajlott le a román diákok tüntetése, majd a vasárnap teljes nyugalomban telt el.

Március 19-én, hétfőn reggel öt órakor Király gépkocsival indult Bukarestbe, ahonnan Marosvásárhelyre érkezett *N. S. Dumitru* és *Verestóy Attila* személyében az a héttagú kormánybizottság, mely az Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet vitás ügyében jött tárgyalni a diákokkal és a tanárokkal. Ezzel párhuzamosan összehívták a megyei vezetést is, melynek kezdetekor már ott voltak a tanácssteremben a román tüntetők és az épületet még háromezren állták körbe és követelték Király Károly megyei elnök, országos alelnök, Kincses Előd megyei alelnök, *Jakabffy Attila* nemzetiségi bizottsági elnök és *Tőkés András* megyei főtanfelügyelő-helyettes lemondását. A tanácssteremben megjelent Judea ezredes kijelentette, hogy megoldja a kérdést, bár Király eltávolítása nem biztos, hogy sikerülni fog, mert őt Bukarest túlságosan védi.⁶⁷ Az épületbe egyre több tüntető hatolt be akadálytalanul annak ellenére, hogy jelen volt a megyei politikai, katonai és belügyi vezető is. Kincses az etnikai konfliktus kirobbanásától tartva visszautasította a gyári munkásság mozgósítását védelmére.

Közben Scricciu tábornok a Bukarest felé tartó Királyt leváltva saját magát nevezte ki a NEIT (Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsa) Maros megyei elnökének és bejelentette, hogy az ország vezetése egyetért a magyar tisztségviselők leváltásával.⁶⁸ Ezt követően Kincses a székház erkélyéről igyekezett beszédet mondani az őt fenyegető, de tettelesen nem bántalmazó tömeghez. Miközben igyekezett megcáfolni az örökké hangoztatott „irredenta és szeparatista” vádakot, kijelentette, hogy nem követett el olyan politikai hibát, amiért le kellene mondania, a lincshangulat hatására azonban mégis lemondott azzal a feltétellel, hogy a 19-ci tüntetés szervezői is távoznak tisztségükből. Fél egy körül Kincses rövid beszédben bejelentette az ujjongó tömegnek a lemondását, mire Vasile Tira őrnagy a „Mi vagyunk az urak a saját országunkban!” és „A hadsereg veletek van!” kijelentésekkel felelt. A Vatra szempontjából sikeres akció után Kincses kormánytelefonon beszámolt Ion Iliescunak, aki egy „Jaj, de sajnálom, hogy leváltották”-kal intézte el az ügyet.⁶⁹

A 11 órakor Bukarestbe megérkezett Király Károly a hírek hallatára állandó kapcsolatba lépett a legfelsőbb vezetéssel és folyamatosan írásban sürgette a közbeavatkozást. Azt tapasztalta, hogy ismét elhallgatták előle a tényleges helyzetet, folyamatosan félretájékoztatták.⁷⁰

Eközben a helyszínen a román tüntetők nem oszlottak szét, hanem egyesültek a menetrendszerűen beszállított, szűrő- és vágóeszközökkel felszerelt görgényvölgyiekkel.⁷¹ A régi és szatmári főpróbához hasonlóan most is állami autóbuszokkal és teherautókkal érkeztek lerészegedve. Legalább tíz faluból toborozták őket itallal, kábítószerrel és pénzzel, nagy többségük Hodákról és Libánfalváról jött. Az utazás a helyi tanács és az ortodox lelkészek részéről már napokkal korábban meg volt szervezve azzal a céllal, hogy ha félreverik a harangokat, akkor azonnal indulni kell Marosvásárhelyre megvédeni a gyilkos, irredenta magyaroktól.⁷² A Szászrégenből induló konvojt a rendőrség biztosítása kísérte céljához.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy több marosvásárhelyi román kísérelte meg cáfolni a képtelen vádakot, de senki nem hallgatott rájuk. Közben állandóan telefonáltak az ország románlakta vidékeiről, hogy szükségük van-e segísége, mert azonnal indulnak, ha kell.

Az egyesült román tömeg eredetileg az OGYI sztrájkoló magyar diákjait akarta bántalmazni, de ők közben felfüggesztették tiltakozásukat, majd a már bevált menetrend szerint levettek és összetörték minden magyar feliratot és utcanévtáblát. Délután öt órakor vezették fel a menetet az RMDSZ székházához, ahonnan néhány perccel korábban Sütő András

a Kincses Előd alelnök tiszttségébe visszahelyezését követelő 150-200 fős magyar csoport többségét hazaküldte. A vatrások 2000-3000 fős tömegének érkezésére az ottmaradtak 79-en bemenekültek a székházba, majd az ajtók fejszékkal történt szétverése után a padlásra, melynek feljáratát délután 5-től 9 óráig védték a bennrekedtek, míg az épület berendezését teljesen összetörték a betolakodók, akik a „Hozzátok ki őket, hogy akasszuk fel őket! Akasszuk fel Tökést, Kincsest, Bolyait!” jelszavakat kiabálták. Az ostrom ideje alatt a helyi rádió szerkesztői többször is hiába kérték a helyi és az országos vezetőket a közbelépésre. Szemtanúk szerint rendőrök is részt vettek az RMDSZ székház feldúlásában.⁷³

Este 9 órakor Scricciu és Judea személyi garanciával egy hézagos rendőrsorral között Sütő András és néhány társa elhagyták a padlást, és a székház előtt álló teherautóhoz igyekeztek, amely Sütő kérése ellenére nem zárt volt, hanem ponyvás és nem állt egészen a bejárathoz. Közben Judea ezredes folyamatosan távozásra hívta fel a padlásokon meghúzódókat. Sütő felháborodottan utasította vissza Judea javaslatát, hogy őt és társait megbilincselve vezessék ki az épületből, mintha ők lennének a felelősök a történetekért.⁷⁴

Az utcára kilépve véget ért a rendőrsorral, és Vasile Tira őrnagy jelszavára megtámadták Sütőt és társait, akiket a teherautó platóján is tovább ütöttek a fém- és egyéb tárgyakkal. Sütő ekkor vakult meg az egyik szemére. Királyt az este folyamán több alkalommal is a hadsereg beavatkozásáról és Sütőék kiszabadulásáról értesítették, majd a helyzet pontos ismeretében este 11 órakor bement Iliescuhoz, és ezt mondta neki: „Na, amit főztetek, az edényben van!”⁷⁵

A padláson maradt mintegy 75 ember a Sütőék megtámadása után szétosztott tömeg távozását követően bántalmazás nélkül elhagyta az RMDSZ székházát.

A 19-ei eseményekről csak néhány mondatban számolt be a román televízió és sajtó, de a 20-ai pogrom után már úgy tettek, mintha az előző nap semmi sem történt volna. Kivételt jelentett ez alól a Cuvintul Liber, mely cikkében tagadta, hogy a beszállított falusiaknak közül lett volna az RMDSZ székház elleni támadáshoz, mert ők már sokkal korábban hazamentek. Ez a hamis állítás kellemetlen helyzetbe hozta a rendfenntartó erők vezetőit, mert az elkövetett dolgokért ebben az esetben nekik kellene vállalniuk a felelősséget. Ilyen körülmények között született meg e román sajtó által visszautasított, csak a marosvásárhelyi Népújságban közölt „Az igazság nevében” című Judea-cikk:

„Az igazság nevében

(...) Csodálatos hőseink, akik 1989. december 21–22-én életüket áldozták az igazi szabadságért, demokráciáért és testvériségért, hevesen tiltakoznak és elítélik e vandál, a destabilizálást célzó tetteket, azt, hogy a szent helyen, ahol elestek, ilyen gyűlöletes dolgok történtek.(...)

(...) Sajnálom, hogy a Cuvintul liber napilap 63. (71). számában; 1990. március 27-én közzétett cikk címe: *In sufletul hodaceniilor salasluiesc intelegerea, toleranta, respectul reciproc* (A hodákiai lelkében szállást talál a megértés, a türelem, a kölcsönös tisztelet) teljesen ellentétben áll az 1990. III. 19-én este elkövetett szegyetelen tettekkel, melyeknek szemtanúja voltam. Közvetlenül az RMDSZ székházának feldúlása után jelen voltam az utolsó túsok eltávolításánál is, több mint hatórás drámai feszültséget és iszonyatot követően.

Vajon az urak elfelejtették az okozott szerencsétlenséget? Azt, hogy tüzet gyújtottak az épületben, halállal fenyegették a padlásra menekülteket?

Az uraságok megfeledeztek az én kéréséről és Moldovan alezredes kéréseiről, aki mintegy 20-25 rendőrrel volt a helyszínen? Már nem emlékeznek arra, hogy kétszer is átszakították a védőkordont és megtagadták azt a felszólítást, hogy hagyják el az épületet, ne folytassák annak ostromát?

Elfeledek volna, ahogy gyűlölettel telített embereik már rájuk sem hallgattak?

Az igazság nevében nyomatékosan kérem, hogy az említett cikk aláírói sürgősen közöljék a sajtóban vagy a helyi sajtóbizottsággal, hogy a Nemzeti Egység Ideiglenes Muncípiumi Tanácsának tagjai (vezetői sz. m.) közül kivel vették fel a kapcsolatot, illetve kivel tárgyaltak, és azok milyen álláspontra helyezkedtek a tényállás magyarázatában. Ami személyesen engem illet, senkivel sem beszéltem, egyetlen görgényhodáki hivatalos vagy fizikai személy sem hívott fel telefonon, hogy ismertessem a tényállást, és úgy vélem, azáltal, hogy a neveimet a sajtóban erőszakos, vandál, destabilizáló akciókkal összefüggésben emlegették – melyeknek mindig az ellenzője voltam és leszek –, súlyos támadás érte a Nemzeti Egység Ideiglenes Muncípiumi Tanácsának összes tagját. Az akció során sohasem folyamodtam nacionalista megkülönböztetésekhez és nem is fogok ilyesmihez folyamodni, azonos tisztelettel foglalkoztam a magyarokkal, a cigányokkal és a románokkal, s tiszta lelkiismerettel vallom, hogy azok közül, akiket hűségesen szolgáltam, egynek sem volt oka arra, hogy a kötél általi halálomat előkészítse. E fékevesztett gondolatok rosszakaratú és bosszúvágyó emberek agyában születtek meg, akikkel szemben közös frontot kell kialakítanunk, és újból be kell bizonyítanunk, hogy az erdélyiek jók, becsületesek, tiszták, úriemberek, és amíg Erdély létezni fog, románok, magyarok, cigányok, németek és más nemzetiségűek békében és testvériségben fognak ebben az országrészben élni. Meggyőződésem, hogy összefogással és tisztességes munkával, úgy, amint ezt az erdélyiek szeretik, rövid időn belül újjáépítjük mindazt, ami tönkrement, anyagi és szellemi vonatkozásban egyaránt.

Folyó év március 20-án a román hadsereg egy különrepülőgéppel elkísértem Sütő András urat a Bukaresti Katonakórházba. Mindketten sajnálkozásunkat fejeztük ki az 1990. márc. 19-én este történtek miatt, anélkül, hogy gyanítottuk volna, milyen katasztrófális kihatással lesz a következő szomorú emlékü nap a román–magyar testvériségre.

Ugyanaznap fogadott Ion Iliescu úr, a Nemzeti Egység Ideiglenes Intéző Bizottságának elnöke, akinek kifejtettem: nagyon bánt és elégedetlenséggel tölt el az, ami március 15 és 19 között Marosvásárhelyen végbement.

Judea Ioan
mérnökezerdes⁷⁶

* * *

Az őszinte és hiteles Judea-vallomás mellett nem kapott nyilvánosságot Szatmár megye rendőrfőnökének, *Gavril Irsic*nek a bukaresti hivatalos nyilatkozatokat cáfoló kijelentése, mely tagadta, hogy a szatmári eseményeket az ellenséges szándékkal, tömegesen érkező magyar turisták provokációi okozták.⁷⁷

Március 20-a, kedd, a pogrom második, és az előző napinál még tragikusabb napja. A városban futótűzként terjedt el a tegnapi események híre, ezért minden magyar munkás letette a munkát és a főtéren, a városháza előtt gyülekeztek. Az RMDSZ Maros megyei vezetősége megkísérelte ezt a tömeget az utcáról a gyárakba irányítani, mert helyesen látták, hogy a Vatra célja a minél szélesebb körre kiterjedő etnikai összetűzés. Ennek jegyében született

meg az a helyi rádióban beolvasott felhívás, amely a négy pontban foglalt követelések teljesítéséig ülősztrájkra és otthonmaradásra szólította fel a város magyarságát.

„Követeléseink:

1. A nemzetiségi követelések azonnali és torzításmentes bemutatása a román televízióban szakemberek bevonásával. A Román Televíziót és Rádiót, a Cuvintul liber című napilapot felelőssé tesszük a mai súlyos helyzet kialakulásáért, mivel rendszeresen félretájékoztatták az országos közvéleményt, valamint a megye román lakosságát.

2. A városi és megyei Nemzeti Egység Tanácsból mondjanak le polgári és közeleti tisztségeikről azok, akik felelősek a Kincses Előd lemondásával kezdődő pogrom megszervezéséért, név szerint: Ioan Judea mérnöke, Vasile Tira őrnagy és Ioan Scriciu tartalékos vezérőrnagy.

3. Passzív és kollaboráns magatartása miatt a rendőrséget felelőssé tesszük az okozott erkölcsi és anyagi károkért, valamint ártatlan magyar embereknek okozott súlyos testi sérülésekért.

4. Követeljük a tüntetősorozatot szervező Vatra Romaneasca Szövetség törvényen kívüli helyezését, és bűnvádi eljárás megindítását mindazok ellen, akik megszervezték a fejszével, husáanggal, vasvillával felfegyverzett tömeg által elkövetett pogromot Marosvásárhelyen. Felkérjük a lakosságot, hogy tartózkodjon az egyéni kezdeményezésektől, óvakodjon minden erőszakos megnyilvánulástól és provokációtól. Az RMDSZ Maros Megyei Intézőbizottsága. ⁷⁸

A felhívás elhangzása után a tömeg nem mozdult, hanem Iliescu elnök azonnali Marosvásárhelyre érkezését követelte, majd marosvásárhelyi személyiségek léptek a mikrofonhoz. A 15-20 ezres tüntető tömeg reménykedve várta Iliescut és a „Most vagy soha!; Testvérek vagyunk!” és „Igazságot!” jelszavakat hangoztatta.

A tüntetéssel egy időben üléselő megyei vezetés távollétében visszahelyezte Kincses Elődöt alelnöki tisztségébe és a román felszólalások is kivétel nélkül élesen elítélték a görgegyvölgyiek vandalizmusát. Scriciu tábornok a 17 fő szervező gyors elfogását ígérte, míg *Aurel Florian*, a Szociáldemokrata Párt Maros megyei elnöke Vasile Tira őrnagyot tette felelőssé az ellenségeskedés kirobbantásáért. A Maros megyei NEIT ezután közleményben ítélte el a tetteseket és kilátásba helyezte a felelősök leváltását, mire a magyar tömeg a „Le Judeával!”, „Le a Vatrával!”, „Jogainkat akarjuk!” és „Nem megyünk haza!” jelszavakkal románul felelt. ⁷⁹

Hamarosan felolvasták az RMDSZ megyei vezetőinek felhívását, mely március 22-én délelőtt 8 és 9 óra között országos néma ülősztrájkra hívta a magyarságot és a velük rokonszenvezőket. Követelték, hogy minden olyan helységben, ahol a nemzeti kisebbség arányszáma tíz százalék fölött van, március 29-ig jelenjenek meg a kétnyelvű utcanevek, cégtáblák és intézménynevek, állítsák vissza az önálló Bolyai Egyetemet és a marosvásárhelyi orvosegyetem magyar szakát, az anyanyelvi oktatás biztosítását minden szinten, és hangsúlyozták, hogy ezek nem előjogok, hanem a legalapvetőbb emberi alapjogok körébe tartoznak. Ezt követően *Létyán Ferenc* római katolikus főesperes és *Csiha Kálmán* református esperes olvasta fel minden egyház közös felhívását a rend helyreállításáért, majd az ige hirdetés után a tömeg a mia Atyánkat imádkozta és a székely himnuszt énekelte. A tüntetők nemtetszését váltotta ki Scriciu tábornok beszéde, melyben közölte, hogy Iliescu két-három napon belül érkezik meg. Ez a jelenet 12 órakor történt, és ekkorra a főtéren tüntető magyarok mellé, a Grand szálló elé megérkeztek az ismételt beszállított vatrások, akiket hiába szólított fel

távozásra.⁸⁰ Sorra léptek a mikrofonhoz a helyi pártok és civil szervezetek képviselői, akik közül többen összehasonlították a tegnapi román és a mai magyar tömeg viselkedését és a magyarokat példamutatónak nevezik.

A Grand szálló és a görög katolikus templom előtt dél óta fokozatosan durvult az egyre ittasabb román tömeg, melynek sértő kiabálásaira a magyarok továbbra is a jogaikat követelik. „Mi itthon vagyunk, ti albérletben!; Székelyudvarhelyből Románudvarhelyt csinálunk!; Meghalunk, harcolunk, de Erdélyt nem adjuk!” hangoztatta a vatrás tömeg.⁸¹

A megyeháza előtt tüntető, ekkor 15-16 ezres munkásokból, nőkből és gyermekekből álló, fegyvertelen magyar tömeg 16 óra körül nagy örömmel vette tudomásul Kincses Előd megérkezését, aki előző este Székelyudvarhelyre utazott bírósági tárgyalásra, ahol 20-án délelőtt két gyárban és a város főterén beszélt a felháborodott emberekhez. Legalább 12 ezer udvarhelyit beszélt le sikeresen arról a szándékról, hogy a már hajnalban tucatszámra előállt autóbuszokkal Marosvásárhelyre utazzanak segíteni az ottaniakat. Elmondta, hogy véleménye szerint létezik egy forgatókönyv, amely szerint a sorozatos bántalmazásokra válaszul a magyarok az utcára mennek, és ott sorozatos etnikai alapú összetűzésekre kerül sor, mellyel igazolni lehet a szeparatizmus vádját.⁸² A székelyudvarhelyihez hasonlóan spontán gyűlésen ítélték el a 19-i vandalizmust a Székelyföld minden nagyobb településén. Hargita megye székhelyén, Csíkszeredán 20 ezres követeltek egyenlő jogokat és igazságot.

Az Udvarhelyen a tragédia fokozódását megakadályozó Kincsest úgy tájékoztatták, hogy a tüntetők kérésére Iliescu és Király Marosvásárhelyre utaznak és feltétlenül tárgyalni akarnak vele. Amikor 16 órára a főterre ért, megrémülten tapasztalta, hogy az országos vezetők sehol sincsenek, de a békés magyarok mellett mintegy 3-4 ezres agresszív vatrás gyülekezik. A veszélyes helyzet miatt azonnal felhívta az államfőt, aki ismét kijelentette, hogy leghamarabb két-három nap múlva utazik le, de leküldi intézkedni a hadügy- és a belügyminiszter-helyettest. Az államfő nemleges válasza után Kincses mindkét nyelven elmondott beszédében megismételte a magyar követeléseket, és hazamenetelre kérte a magyarokat, de ők attól tartottak, hogy távozásuk esetén a vatrások legyilkolják a székházban lévő magyar vezetőket és az utcán egyedül találtakat.⁸³

A beszéd befejezésekor az alelnököt értesítették, hogy a Régen környéki felfegyverzett román parasztnak újabb csoportjai érkeztek a városba, ezért felhívta Chitac belügyminisztert, hogy a két tüntető tábor megfelelő erővel válasszák szét, és akadályozzák meg a hodákiak további beözönlését. A már 13.30 órakor felállított rendőrsorfallal megerősítették, de így is mintegy nyolcvan rendőr igyekezett féken tartani 20-22 ezer tüntetőt. Király Károly, figyelmeztette őt az önvédelem megszervezésére,⁸⁴ mert a katonai vezetők közbelépés helyett folyamatosan arra hivatkoztak, hogy nem áll rendelkezésükre elegendő erő. Kincses és Scriciu békére intó szavai alatt több katonai tank érkezett a terre.

A már dél óta elkerülhetetlennek látszó román támadás 17.30 órakor indul meg. A felfegyverzett és leitatott parasztnak a Grand szálló előtti román tüntetőktől takarva váratlannul a magyarok előtt termettek, és a rendőrkordon azonnal eltűnt. A Vatra emberei a legbrutálisabban ütötték, szúrták a magyarokat, akik közül a nők és a gyermekek a megyeháza épületébe menekültek.

A megfutamodott magyar tömeg padok léceivel, közlekedési táblákkal felfegyverkezve ellentámadásba lendült, és a Grand Szállóig szorította a támadókat. A tények sokféle értelmezése miatt megjegyzem, hogy a magyarok mindenképpen el akarták kerülni az összecsapást, hiszen az első öt alkalmat (január 25. Régen, február 9., március 16., 17., 19. Maros-

vásárhely) tettleges válasz nélkül hagyták, csak a hatodik provokációra támadtak vissza. A videofelvételen kívül a kezdeményező felet egyértelműen leleplezi az, hogy az első hatvan sebesült és halott kivétel nélkül magyar volt, de ezeket az adatokat zároltatták a „vatrás” orvosok.⁸⁵

A tankok megérkezése felbátorította a második támadásra készülő vatrásokat, akik csak fedezékből, Molotov-koktélokkal, törött üvegekkel és kövekkel dobálták a magyarokat. Az este nyolc órakor kezdődött újabb rohamot a vásárhelyiek a helyi magyar cigányok, a Nyárádszeredáról és Szovátáról érkezett székelyek felfegyverzett erősítésével este 11 órára véglegesen visszaverték,⁸⁶ és többségüket kikergették a városból, mások egy gyermekklinikán húzódtak meg. A Petre Roman miniszterelnök által 21 órakor megígért katonai gyalogsági alakulat reggel öt órakor érkezett meg a főtérre, ahol akkor már csak az egész éjjel kitartó magyarokat találták. Roman szerint a katonák – a Marosludas irányában nem is létező – magyar falvak barikádjai miatt nem tudtak gyorsabban haladni.⁸⁷ A foglyul ejtett románok vallomásait videóra rögzítették, akik beszámoltak a már bevált leitatási és lefizetési módszerről, sőt egyeseknek az adósságuk elengedése fejében kellett Marosvásárhelyre jönni.

Néhány fontos megjegyzés a történetekhez: Román szemtanúk beszámolóí alapján az orvosok esküjükhöz híven, különbségtétel nélkül ápolták a sebesülteket, de erről a tényről a nyilvánosság előtt nem mertek szólni, így sokakat megtévesztett az a sajtóbeli állítás, miszerint a magyar orvosok megtagadták a románok ellátását.⁸⁸ A környező falvak – Maros-szentgyörgy, Ernye, Gesznyeszeg, Sáromberke lakossága – nagyon sok Marosvásárhelyre tartó görgényvölgyit megakadályoztak a beözönlésben, különben még sokkal súlyosabbak lettek volna az összecsapások, melyeknek 4 magyar és román halottja, illetve 296 sebesültje lett.⁸⁹ A második visszatámadáskor a magyarok behatoltak a Vatra Romaneasca székházába, ahol a már idézett titkos programon kívül megtalálták a szervezet és Iliescu elnök levelezését, az őket pártoló jogászok és a 300 vatrás rendőr névsorát, a Cuvintul Liber lappal kötött szerződést, melyben vállalják a szervezet propagandájának közlését és Kincses alelnökként jegyzett minden iratának másolatát. 20-án este Király az állam- és kormányfő felelősségét és bűnrészességét megnevező nyilatkozatot akart kiadni a ROMPRESS hírügynökségnek, mire Iliescu felhívta: „Tudod, hogy ez a szöveg a kormány bukását okozza, és ezzel esetleg én is bukom?”⁹⁰ Az alelnök végül a tényfeltáró kormánybizottság megalakulásának hírére visszavonta a közleményt.

3. Az események utóélete

Ebben a fejezetben rövid áttekintést kívánok adni a konfliktustól április végéig terjedő időszakról.

Március 21-én a NEIT felhívta a város lakosságát, hogy 15 órakor szüntesse be a tüntetéseket és menjen haza, de a kérésnek csak a magyarok tettek eleget, a vatrások még napokon keresztül rendkívül agresszívan tiltakoztak.⁹¹ A Vatra nyilatkozatokban véltlennek nevezte magát a véres eseményekben, és a felelősséget a román nemzettel szemben sértően viselkedő magyarokra hárította.⁹² 22-én a helyszínen megkezdte munkáját az eseményeket kivizsgáló kormánybizottság, mely *Gelu Voican Voiculescu* irányításával korrekten dolgozott, majd a nyár folyamán a vatrás *Ion Minzatu* vette át a vezetését. Kincses sérelmezte Voican Voiculescunál, hogy a bukaresti televízió úgy vágta össze a felvételeket, hogy egyáltalán nem derülhetett ki a közvélemény számára, hogy a felfegyverzett románok támadták meg a védtelen magyarokat. A románokra nézve terhelő bizonyítéknak számító jeleneteket, így az RMDSZ-

székház elleni ostromot egyáltalán nem láthatták a nézők. Voican – mint később kiderült, hiába – kérte a miniszterelnököt, hogy az eseményekkel kapcsolatban csak a bizottság által jóváhagyott anyagot mutassanak be.

Az RMDSZ – Vatra Romaneasca tárgyalásokon 10–10 tagú küldöttségek ültek asztalhoz, melyeken a magyaroknak nem sikerült elérni, hogy a történeteket nemzetközi bizottság vizsgálja ki.⁹³ A várakozásnak megfelelően a tárgyalások nem hoztak látványos eredményeket, mindössze egy közös közleményt fogalmaztak meg, melyben „az RMDSZ képviselői kinyilvánították a magyar lakosság Románia területi integritása iránti lojalitását, és hogy az RMDSZ nem szándékozik és nem szándékozott kiszakítani Erdélyt az ország egészéből. A Vatra Romaneasca Szövetség tudomásul vette az RMDSZ ezen álláspontját, és tájékoztatni fogja erről a román közvéleményt.”⁹⁴

A március 22-én kiadott román kormányközlemény a magyar kormányt hibáztatta a véres erdélyi eseményekért. A nyilatkozat szerint március 15-én magyar állampolgárok a román nemzeti érzést megsértve „ellenséges” magyar jelvényeket tűztek ki, helységeket és intézményeket láttak el kétnyelvű feliratokkal és nemzeti énekeket énekeltek, egyúttal tiltakozik az „Erdély ősi magyar föld” kifejezés ellen.⁹⁵ Másnap, 23-án megújították a NEIT Maros megyei és marosvásárhelyi tanácsának végrehajtó bizottságát. Egy román fiatal azt javasolta, hogy azt az 5-5 embert, akit a másik fél legkevésbé tud elfogadni, hagyják ki az új vezetésből. A listavezetők Király és Kincses, illetve Judea és Scriciu voltak, de a szabályt felrúgva a vatrás Dumitru Pop tagja lett az új vezetőségnek is. A megye új összetételű vezetőségében a román elnök és a magyar alelnök mellett 13 román, 7 magyar és 1 német kapott helyet. A megyeszékhelyen a magyar helyett román lett a polgármester, 1 alelnök magyar, 2 román lett, a tanácsba 4 román és 4 magyar tag került, így a város magyar többsége ellenére is a vezetés román többségű lett.⁹⁶ Kincses értesülve a kedvezőtlen fejleményekről, melyeket nem sorol fel, március 30-án családotól Magyarországra távozott.⁹⁷

A helyi és az országos sajtó heves támadásai közben március végén megkezdődtek az első bírósági tárgyalások a 15–20-ai események miatt. A sajtósan értelmezett „igazságszolgáltatás” következtében összesen 44 magyar és magyar anyanyelvű cigány került a vádlottak padjára, míg román személyek bűnössége fel sem vetődött. Elsőként április elején hét magyar cigányt ítélték el minden bizonyíték nélkül, és a magyar védőügyvédek megalapozott védelme ellenére a román ügyészek vádjai alapján a román bírók.⁹⁸ Az áldozatok meghurcolása közben a román sebesülteket és halottakat nemzeti hősként ünnepelte a média által befolyásolt közvélemény. Ilescu elnök és Doina Cornea⁹⁹ szívélyes látogatást tett a marosvásárhelyi verekedésben maradandóan megsérült, kórházban fekvő görgényvölgyi *Mihaila Cofarun*-nál. A tragédiát követő hetekben a korabeli sajtótudósítások a magyar lakosság állandósult félelméről és utcai támadásokról adnak hírt. A magyarok elégedetlenek a tényeket meghamisító vizsgálóbizottsággal.¹⁰⁰ A márciusi véres események új menekülési hullámot váltottak ki a magyarok között, mely leginkább a helyszínen érezhető. A Bolyai Farkas Líceumból 500 diák kért útlevelet és 6–8000 fő távozott Maros megyéből egy hónap alatt.¹⁰¹

A budapesti Magyar Nemzet április 17-én a marosvásárhelyi események tudatos, megtervezett voltáról ír, mely benne szerepel a Vatra Romaneasca belső használatra szánt február 20-án kelt programjában, melyet mértékadó amerikai források adtak át az MTI washingtoni tudósítójának: „Tekintettel a város félig magyar, félig román lakosságára, a Vatra Romaneasca Marosvásárhelyre fogja összpontosítani erőfeszítéseit, mindaddig, amíg

a román nemzeti szellem elég szilárd nem lesz ahhoz, hogy elutasíthassuk a magyarok minden igényét... A fő feladat, hogy a megfélemlítés különböző formáival éljünk, s vagy elintézzük az ellenség legtehetségesebb vezetőit, vagy jelentéktelen pozícióba kényszerítsük őket. Elérkezett a pillanat, hogy megoldjuk a kisebbségi kérdést, véglegesen és visszafordíthatatlanul.”¹⁰²

V. Összefoglalás

1. Értékelés

a) Milyen erők szervezték a magyarellenese cselekményeket?

– A pogromot a Vatra Romaneasca szélsőségesen nacionalista egyesület szervezte, de annak megvalósítása kizárólag a legfelsőbb szintű és állami vezetés jóváhagyásával történhetett meg egy jól átgondolt terv alapján. A balközép felfogású NMF és a szélsőjobboldali Vatra Romaneasca vezetőinek véleménye a magyar kérdéssel kapcsolatban rendkívül közel állt egymáshoz.

b) Miért volt szüksége a román vezetésnek az etnikumközi véres összecsapásokra?

– Azonnal vissza tudta állítani a Securitatét, amelynek munkanélküli dolgozói három hónapig, tehát március 21-ig kaptak teljes fizetést.¹⁰³ A Securitatét SRI néven szervezték újjá az események után.

– El lehetett terelni a figyelmet a nehéz gazdasági helyzetről.

– A májusi parlamenti választások kampánya során érvként felhasználhatták a fenyegető magyar veszélyt és érvényesülhetett az a hideg politikai számítás, mely szerint a Vatrának 6 millió, míg az RMDSZ-nek 1,3 millió szavazata van.

– A Ceausescut leváltó kommunista vezetőség leállíthatta a demokratizálódást és elkezdte a visszarendeződést.

c) Miért programozták erre az időpontra a pogromot?

– Magyarországon ekkor kezdődött a választási kampány, melynek ideje egy sajátos interregnumot jelentett, amikor az utószocialista Németh Miklós-féle kormányzat az ellenzéki pártok és a közvélemény által erősen korlátozott cselekvési szabadsággal rendelkezett. Jellemző, hogy az Erdély elszakításának tervét állandóan emlegető vádak a magyar kormány hivatalos közleményben nem utasította vissza, amit erdélyi magyar vezetők politikai hibának minősítettek.

– A román politikai vezetés és a média számított arra, hogy a diktatúra évei után az erdélyi magyarok megünneplik azt a március 15-ét, melyhez a két nép viszonyulása alapjaiban különbözik, tehát a román nemzettudatban róla kialakított kép szerint már önmagában románellenes tett.

d) Elérte-e a célját a pogrom?

– A Vatra akciója egyrészt elérte a célját, mert nem állhatott vissza az önálló Bolyai Farkas Líceum és a teljes magyar iskolahálózat Erdély-szerte, valamint sikerült előidézni egy jelentős menekülthullámot, melynek központja Marosvásárhely és Maros megye volt. A magyarok jogos követeléseinek többletjogként való bemutatása következtében a hatalom elérte, hogy a törvényi garanciák ellenére Maros megye egész területén eltűntek a kétnyelvű feliratok.

– A pogrom abban a tekintetben elmaradt a tervezők szándékától, hogy a jelek szerint a bekövetkezettnél nagyobb gyilkolást és az erdélyi magyarság lélekszámát alapvetően lecsökkentő menekülthullámot akartak kiváltani.

A legutóbbi, nyilvánosságra hozott népszámlálás adatai szerint 1992. január 7-én a város lakosságának 51,2%-a volt magyar és 46,3%-a román, 2% pedig cigánynak vallotta magát.¹⁰⁴ Megállapítható, hogy a véres események után két évvel még nem billent át a mérleg a románság javára. Az 1995-ös legújabb felmérés adatait még nem hozták nyilvánosságra, de a magyarság szempontjából aggodalomra ad okot a románság nagyobb népszaporulata, és az az általános folyamat, mely szerint a jelentős számú cigányság kezdi magát önálló nemzetnek vallani, és ez a folyamat felgyorsíthatja a magyarságnak az abszolút, majd a relatív többségi helyzetének elvesztését.

2. Kitekintés

Az erdélyi magyarság szempontjából a kilencvenes évek két, egymástól élesen elhatárolódó korszakra válnak szét. Az első, az 1989 decemberétől 1996 novemberéig tartó időszakra, Ion Iliescu államelnöksége alatt, a kisebbségekkel szembeni nacionalista magatartás volt a jellemző.

A marosvásárhelyi helyzet további alakulásáról mindent elmond az 1991-es év végén az Erdélyi Naplóban megjelent *A félelem városa* című tudósítás. A magyarok a rendszeressé vált támadások miatt sötétedés után nem mernek az utcán tartózkodni, a város több körzetéből a 20 és 40 év közötti magyarság 50–90%-a kivándorolt.¹⁰⁵ Az 1990–92-es időszakban Maros megyében 17,33%, Szatmár megyében 35,36% a magyar nemzetiségű a kivándoroltak közül.¹⁰⁶

A tömegtájékoztató állandó témája volt a székelyföldi románok állítólagos elűzését vizsgáló parlamenti bizottság tevékenysége, melynek során minden önszántából a szülőföldjére hazatelepülő románt menekültnek tüntettek fel és az RMDSZ tiltakozása és különvéleménye ellenére a magyarságot elítélő határozatot hoztak.¹⁰⁷ Az 1989-es hatalomváltás napjaiban országszerte elkövetett rendőrgyilkosságok közül is csak a magyarlakta vidékeken elkövetetteknek lettek törvényes következményei. Az általános közkegyelem kihirdetése ellenére hét székely fiatal 15–20 év időtartamú börtönbüntetésre ítélték, míg a marosvásárhelyi események kizárólag magyar és cigány elítélteit 3–5 évre, a fővádlott Cseresznyés Pált 10 évre ítélték el.¹⁰⁸ 1997-ben szabadult ki a börtönből, és élete végéig járadékot kell fizetnie azért, mert belerúgott a rátámadó, de a videofelvétel készítésekor a földön fekvő Mihaila Cofaruba.

A demokrácia és a jog sajátos értelmezése látható abban is, hogy az események egyik fő szereplője, Scriciu tábornok 14 pontban – rágalmazás, nyilvános felbujtás, hatóság elleni erőszak – feljelentette Sütő Andrást, de tárgyalásra nem került sor.¹⁰⁹ A Vatra Romaneasca irányítása alatt álló marosvásárhelyi ügyészség az 1990. májusi választásokon az RMDSZ támogatott Kincses Előd és Smaranda Enache szenátorjelölteket a közvélemény destabilizálása címen nem engedték indulni a választásokon.¹¹⁰ Szintén hamis vádak alapján megfosztották jelöltségüktől *Káli Király Istvánt* az 1992-es helyhatósági választáson,¹¹¹ így 1992–96 között a helyére állított *Nagy Győző*, azóta pedig *Fodor Imre* a város polgármestere.

Az elszenvedett sérelmek miatt a magyarság minden elnökválasztáson az Iliescuval szembeni legesélyesebb jelöltre szavazott. Az 1990-es elnökválasztáson Románia 41 megyéjéből

39-ben Iliescu abszolút többséget szerzett, és országosan 85,1%-al győzött, de Hargita és Kovászna megyében az országosan 10,6%-kal második Radu Campeanu 80-90%-al lett első.¹¹² Hasonló arányban utasította el a magyarság az 1991-es alkotmányt, mely egységes és oszthatatlan nemzetállamként határozta meg Romániát.¹¹³

Az 1996 novemberében rendezett választások eredményeként Iliescunak át kellett adnia a hatalmat *Emil Constantinescunak*, miután nem utolsó sorban a mérleg nyelvét betöltő magyar szavazatokkal 45-55%-ban alul maradt. Az új, mérsékeltbben nacionalista kormányban Trianon óta először helyet kapott a magyarság politikai szervezete, az RMDSZ is, mely az önálló egyetemi oktatásért és a távolinak tűnő területi autonómiáért küzd. Annak ellenére, hogy az RMDSZ kormányzati szerepet tölt be, és türelmesebb román vezetés van hatalmon, a halálosan megfenyegetett Kincses Előd jelenleg is Magyarországon él.

A marosvásárhelyi polgármester, Fodor Imre a szélsőséges helyi erőkkkel vívja mindennapos harcát a kétnyelvű feliratokat engedélyező kormányhatározat betartásáért.¹¹⁴ A város magyar elnevezését ábrázoló táblákat évek óta, szinte a kihelyezésük pillanatában lefestik piros-sárga-kékre.

3. Zárszó

Az 1990 márciusában történt eseményeket Tőkés László így értékelte: „Marosvásárhelyen meg akarták törni a gerincünket, Erdélynek a Brassótól Nagyváradig húzódó sávban lévő gerincét.”¹¹⁵ A református püspök szavai találoan fejezik ki a pogromszervezők szándékát, melynek negatív hatását mérsékelni tudta az erdélyi magyarság önvédelme. Marosvásárhely további története példaértékű lehet abból a szempontból, hogy megfordítható-e, vagy legkedvezőbb körülmények között is legfeljebb csak lassítható a város magyar lakosságának százalékos csökkenése. Marosvásárhely mindkét oldal számára jelkép lett és a magyar-román nemzeti ellentétek legújabb láncszemeként tartják nyilván.

VI. Bibliográfia

BEKE GYÖRGY: *Atlantisz harangoz. A magyarság sorsa Erdélyben. 1918–1992.* Budapest, 1934, Szenczi Molnár Társulat.

BEKE GYÖRGY: *Barangolások Erdélyben 1. Szigetlakók.* Budapest, 1996, Mundus.

BEKE GYÖRGY: *Népek nagy romlása román uralom alatt.* Budapest, 1994, Szenczi Molnár Társulat.

Erdélyi Magyarság. Budapest, 1990, 1991, 1992, 1993. évfolyamai.

Erdélyi Napló Nagyvárad. 1990, 1991, 1992, 1993. évfolyamai.

Fehér könyv. Az 1990. március 19. és 20-i események Marosvásárhelyen. Budapest, Püski, 1991.

FODOR SÁNDOR–BALÁS ÁRPÁD: *Marosvásárhelyi útikalauz.* Marosvásárhely, 1996, Impress Kiadó.

Hetven év; A romániai magyarság története 1919–1989. Budapest, 1990, Magyarságkutató Intézet.

KATONA SZABÓ ISTVÁN: *Marosvásárhelyi krónika 1900–1990.* Budapest, 1996, Magyar Nemzeti Tájékoztatási Alapítvány.

KINCSES ELŐD: *Marosvásárhely fekete márciusa.* Budapest, 1990, Püski.

KIRÁLY KÁROLY: *Nyílt kártyákkal.* Budapest, 1995, Nap Kiadó.

- KOCSIS ISTVÁN: *A meztelen igazságért. A magyar–román viszony megromlásának története.* Budapest, 1996, Püski,
- MAKKAI LÁSZLÓ: *Magyar–román közös múlt.* Budapest, 1989, Héttorony.
- MERÉNYI LÁSZLÓ: *Erdély védelme 1916.* Budapest, 1994, Primor.
- NYÁRÁDI R. KÁROLY–VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai arculatának változásai.* Budapest, 1996, Teleki László Alapítvány Könyvtára.
- Orient Expressz.* Marosvásárhely, 1993.
- PÁNDI LAJOS: *Köztes-Európa. 1763–1993. Történeti térképgyűjtemény.* Budapest, 1997, Osiris.
- Romániai Magyar Szó.* Bukarest 1990, 1991, 1992, 1993. évfolyamai.
- SÜTŐ ANDRÁS: *Napló.* Budapest, 1998, Helikon.
- RÁCZ ISTVÁN (szerk.): *Tanulmányok Erdély történetéről.* Debrecen, 1988, Csokonai.
- TÓKÉS LÁSZLÓ: *Egy kifejezés és ami mögötte van.* Balaton Akadémia, 1993.

VII. Jegyzetek

- ¹ Kincses: i. m. 18.
- ² Uo. 21.
- ³ Király: i. m. 164.
- ⁴ Kincses: i. m. 22.
- ⁵ Uo. 23.
- ⁶ Király: i. m. 165.
- ⁷ Uo. 167.
- ⁸ Uo. 166.
- ⁹ Uo. 172.
- ¹⁰ Uo. 163.
- ¹¹ Sütő: i. m. 561.
- ¹² Király: i. m. 174.
- ¹³ Kincses: i. m. 23.
- ¹⁴ Uo. 29–31.
- ¹⁵ Uo. 32.
- ¹⁶ Király: 177.
- ¹⁷ Az újfasiszta Vatra születése. In *Erdélyi Magyarság*, 90/3. sz. 4.
- ¹⁸ Sütő: i. m. 551.
- ¹⁹ Uo. 550.
- ²⁰ Király: i. m. 181.
- ²¹ Uo. 181.
- ²² Kincses: i. m. 34.
- ²³ Uo. 35.
- ²⁴ Sütő: i. m. 536.
- ²⁵ Fehér könyv 30–31.
- ²⁶ Sütő: i. m. 564–565.

- ²⁷ Erdélyi Magyarság, 90/3. sz. 3, 4.
²⁸ Király: i. m. 181.
²⁹ Uo. 182.
³⁰ Király: i. m. 182, 183.
³¹ Uo. 184.
³² Kincses: i. m. 40.
³³ Erdélyi Magyarság, 90/3. 4.
³⁴ Sütő: i. m. 575.
³⁵ Kincses: i. m. 40.
³⁶ Uo. 41.
³⁷ Uo. 42.
³⁸ Uo. 43.
³⁹ Sütő: i. m. 573.
⁴⁰ Kincses: i. m. 43.
⁴¹ Erdélyi Magyarság, 92/10. 35.
⁴² Kincses: i. m. 43.
⁴³ Uo. 43.
⁴⁴ Sütő: i. m. 582.
⁴⁵ Erdélyi Magyarság, 90/3. 4.
⁴⁶ Erdélyi Magyarság, 92/10. 35.
⁴⁷ Erdélyi Magyarság, 90/3. 4.
⁴⁸ Kincses: i. m. 45.
⁴⁹ Uo. 46.
⁵⁰ Uo. 49.
⁵¹ Király: i. m. 190.
⁵² Beke: i. m. 2. 371–372.
⁵³ Király: i. m. 190.
⁵⁴ Erdélyi Magyarság, 90/3. 4.
⁵⁵ Kincses: i. m. 51.
⁵⁶ Sütő: i. m. 589.
⁵⁷ Kincses: i. m. 49.
⁵⁸ Uo. 54.
⁵⁹ Uo. 56.
⁶⁰ Sütő: i. m. 594.
⁶¹ Kincses: i. m. 53–54.
⁶² Uo. 58.
⁶³ Sütő: i. m. 595.
⁶⁴ Király: i. m. 192.
⁶⁵ Kincses: i. m. 59.
⁶⁶ Király: i. m. 192.

- 67 Kincses: i. m. 61.
68 Uo. 62.
69 Uo. 64.
70 Király: i. m. 193.
71 Kincses: i. m. 65.
72 Fehér könyv 90–96.
73 Sütő: i. m. 609.
74 Uo. 621.
75 Király: i. m. 193.
76 Kincses: i. m. 70–71.
77 Kincses: i. m. 72.
78 Kincses: i. m. 73.
79 Fehér könyv 81.
80 Kincses: i. m. 79.
81 Uo. 81.
82 Uo. 82.
83 Uo. 84.
84 Uo. 85.
85 Uo. 88.
86 Fehér könyv 70.
87 Kincses: i. m. 90.
88 Uo. 95.
89 Erdélyi Magyarság, 92/10. 35.
90 Király: i. m. 194.
91 Kincses: i. m. 96.
92 Erdélyi Magyarság, 90/3. 4.
93 Kincses: i. m. 98.
94 Uo. 99.
95 Erdélyi Magyarság, 90/3. 4.
96 Romániai Magyar Szó, 1990. 78. sz. márc. 25. 2.
97 Kincses: i. m. 100.
98 RMSZ 1990. 90. sz. április 8. Ioan Judea: Az igazság nevében 3.
99 Fehér könyv 41.
100 RMSZ 1990/91. sz. ápr. 10. 2. Marosi Barna: Ne féljetek!
101 RMSZ 1990/99. sz. ápr. 20. 1. Marosi Barna: Magyarok futása.
102 Erdélyi Magyarság, 90/3. 4.
103 Kincses: i. m. 101.
104 Marosvásárhelyi útikalauz, 12.
105 Erdélyi Napló, 1991. nov. 28. 13. sz. 5. Tófalvi Zoltán: Marosvásárhely, a félclem városa.
106 Erdélyi Napló, 1993. ápr. 29. 17. sz. 13.

- ¹⁰⁷ Beke: i. m. 121.
- ¹⁰⁸ Orient Expressz, 1993. 17., sz. április 30. 5. Az Erdélyi Magyar Kezdeményezés a jogtiprások ellen.
- ¹⁰⁹ Király: i. m. 328–329.
- ¹¹⁰ Romániai Magyar Szó, 1990. május 10. 114. sz. Gyarmath János: Nincs apelláta, de annál több kérdés.
- ¹¹¹ Erdélyi Napló, 92/4. szám január 30. 10. Tófalusi Zoltán: Koncepció per az RMDSZ polgármesterjelöltje ellen.
- ¹¹² Köztes-Európa 636–637.
- ¹¹³ Köztes-Európa 638–639.
- ¹¹⁴ Romániai Magyar Szó, 1997. aug. 29.
- ¹¹⁵ Beke: i. m. 103.

ERDÉLYI MÓNIKA

Egy nemzeti ünnep születése

1849. március 15.

Kutatási céljaim és a források bemutatása

Kutatómunkám legfőbb motiválója az a kíváncsiság volt, amely arra keresett választ, hogy vajon március 15-ét hogyan ünnepelték meg a történelmi időkben. És egyáltalán: hogyan, mi módon lett március 15-e a magyarok egyik legnagyobb ünnepe? Ahhoz, hogy e kérdésekre választ kapjunk, ésszerűnek láttam mindjárt a legelső, az 1849-es évforduló taglalásával kezdeni a munkát.

Az 1849-es ünnepségekkel kapcsolatban elsősorban a korabeli sajtóra támaszkodhattam. 64 db forrást (újságcikket, szónoklatot) találtam, melyek 37 helységet említenek meg az ünnepségekkel összefüggésben. A források kisebb része (24 darab) a szegedi Somogyi Könyvtárból, nagyobb része (37 darab) az Országos Széchenyi Könyvtárból való. A szegedi ünnepre vonatkozóan a helyi sajtótudósításon kívül Reizner János könyvében találtam még adatokat. Ezen kívül egy dokumentum a *Kossuth Lajos összes munkái* című könyvből van, egy pedig a bécsi levéltárból, amelyet dr. Zakar Péter tanár úr bocsátott rendelkezésemre. Forrásbázisom bizonyára még bővíthető lesz a jövőben, de máris alkalmasnak látszik az elemzésre.

E forrásokról elmondható, hogy mind terjedelmükre, mind műfajukra, mind tartalmukra nézve igen különműek: a pár sorostól a több oldalasig, a verstól a hivatalos rendeletekig bezárva nagy választékot mutatnak. Az ünnepségekről szóló tudósítások némelyike oly rövid, vagy olyan szűkszavúan ír magáról az ünnepségről, hogy azok az elemzés szempontjából alig hasznosíthatók. A beregszászi ünnepről szóló cikknek például túlnyomó része nem az ünneplésről szól.¹ A sepsiszentgyörgyi ünnepről pedig csak Bíró Sándor beszéde révén van tudomásunk, mivel e beszéd ott hangzott el.²